

PRAWIDŁOWOŚCI ŻYCIA SPOŁECZNEGO

1. NORMY SPOŁECZNE

Pojęcia:

- **norma** – nakazy i zakazy dotyczące zachowania człowieka
- **sankcja** – kara jaka grozi za złamanie normy

Cechy norm społecznych

- dotyczą zachowania się
- wynikają z ocen i systemu wartości
- są stanowione przez państwo (normy prawne) lub są skutkiem obyczajów, tradycji, religii
- normy zmieniają się wraz z rozwojem społeczeństwa
- za nie przestrzeganie norm grożą sankcje (prawne, izolacja, ośmieszenie, brak akceptacji)

Rodzaje norm społecznych

- **prawne** – zakazy i nakazy stanowione przez państwo, które obowiązują wszystkich obywateli, a których łamanie grozi sankcją; zasady zachowania się oparte na przepisach.
- **moralne = etyczne** - zasady zachowania się obowiązujące w danej społeczności; określają jakie zachowanie jest dobre a jakie złe. Ich nieprzestrzeganie grozi izolacją.
- **religijne** – nakazy i zakazy obowiązujące w danej wspólnocie religijnej; uznaje się, że ich twórcą jest Bóg; mają one charakter absolutny, co oznacza bezwzględny nakaz lub zakaz określonego zachowania. Nie dotyczą tylko postępowania jednostki, ale mogą dotyczyć całych grup społecznych.
- **obyczajowe** – nawyki zachowania się, rytuały czy sposób ubierania się, uznane w danej społeczności (= normy zwyczajowe)

2. WARTOŚCI

Pojęcia :

Wartości – Oznacza coś, co - w sensie absolutnym lub na gruncie danego zespołu poglądów - jest cenne i godne pożądania i co stanowi (winno stanowić) przedmiot szczególnej troski oraz cel ludzkich dążeń, a także kryterium postępowania człowieka; stan rzeczy (zdarzenia, czyny ludzkie), które dana społeczność ocenia w taki sam sposób; są one wspólne dla członków danej społeczności. Jeżeli dotyczą one warunków między ludźmi nazywamy je wartościami społecznymi. Gdy w danej zbiorowości to samo zjawisko i te same rzeczy uzyskują w miarę zbliżone oceny, możemy wtedy mówić o wartości społecznej..

Aksjologia - (z greckiego aksios - wartościowy, cenny, logos - nauka, teoria), ogólna teoria wartości i wartościowania. Bada naturę różnego rodzaju wartości, szczególnie etyczno-moralnych i estetycznych. - ich pochodzenie, sposób istnienia, strukturę i hierarchie, zasady stosowania i funkcjonowania, zmienność w czasie i przestrzeni oraz zależność od innych elementów rzeczywistości ludzkiej i pozaludzkiej, zajmuje się też sposobami ich poznawania.

Relatywizm – stanowisko w filozofii, wg którego w strukturze bytów, w poznaniu oraz systemach wartości dominuje względność. Zgodnie z relatywizmem wartości są względne i zależą od subiektywnych ocen danej grupy społecznej.

System wartości – uporządkowane wartości uznawane przez daną grupę społeczną.. W miarę spójny, funkcjonalny układ wartości.

Hierarchia wartości – uporządkowane wartości wg hierarchii ważności w danej społeczności.

Źródła wartości – źródłem wartości są oceny. Mogą to być oceny dodatnie i ujemne. Ze względu na kryteria wg. których oceniamy wyróżniamy:

- oceny hedonistyczne - czy dane zjawiska są przyjemne czy przykre
- oceny estetyczne – czy są piękne czy brzydkie
- oceny utylitarne – czy są użyteczne czy nie
- oceny moralne – czy są dobre czy złe.

Stan rzeczy możemy oceniać wg wszystkich kryteriów. Ocenę tylko z jednego punktu widzenia nazywamy oceną jednostkową. Ocenę wg wszystkich kryteriów nazywamy oceną globalną. Często trzeba dokonywać oceny preferencyjnej – wybieramy wówczas kryterium dla nas najważniejsze i zgodnie z nim oceniamy.

Pojęcie wartości może być odniesione m.in. do idei, osób, rzeczy, sytuacji, zjawisk itp. - lub do ich określonych właściwości. Może istnieć samodzielnie bądź wchodzić w skład większego systemu czy hierarchii. W zależności od dziedziny, jakiej dotyczą, wartości dzieli się na: moralno-etyczne, religijne, estetyczne, kulturowe itd. W zależności od zasięgu - na ogólnoludzkie i lokalne: np. narodowe, osobiste. Mówi się też o wartościach niższych i wyższych, materialnych i duchowych, co zwykle łączy się z ich hierarchizowaniem

System wartości, i funkcje wartości - rangowo uporządkowany system pewnych ideałów lub wartości w kategoriach ich ważności. Stanowi on podstawę dokonywania wyborów i rozwiązywania konfliktów pomiędzy dwoma lub większą liczbą sposobów działania, czy też pewną liczbą wartości. System ten pełni rolę kryterium wyboru dążeń i indywidualnej drogi życia w określonych społecznie ramach, różnicuje społeczną sferę osobowości ludzkiej i ludzkie dążenia. Brak rzeczywistego "zakorzenienia" jednostki w systemie wartości swojej społeczności jest powodem jej wyobcowania.

Systemy wartości kształtują nie tylko rezultaty bieżącego, racjonalnego procesu wartościowania. Są one także przekazywane z pokolenia na pokolenie w konkretnych społeczeństwach, narodach, klasach i grupach społecznych. Rozpowszechniają się one przez upodabnianie do środowiska, są wdrażane w procesie wychowawczym przez różne instytucje itp. Wpływają na postawy wszystkich uczestników życia społecznego, a także na ich zachowania w różnych sferach życia.

3.POSTAWY

Pojęcia:

- **postawa** - uwewnętrzniona przez jednostkę, wyuczona skłonność (akt woli przejawiający się w czynach) do reagowania w społecznie określony sposób, szczególnie przez podejmowanie określonych działań w odpowiedzi na oczekiwania społeczne. Źródłem postaw jest przyjęty światopogląd, rozumiany jako zbiór subiektywnych doświadczeń intelektualnych oraz emocjonalnych, określających relację osoby do rzeczywistości. Postawa ma bezpośrednie odniesienie do władz intelektualnych (świadomość czynu) oraz woli (dobrowolność)
- **postawa** – postawa człowieka wobec pewnego przedmiotu to ogół względnie trwałych przekonań o naturze i właściwościach tego przedmiotu, dyspozycji do oceniania go i emocjonalnego reagowania, a także dyspozycji do określonego zachowania wobec tego przedmiotu. Przedmiotem postawy może być: rzecz, człowiek, grupa ludzi, zdarzenie, ideologia, symbol.
- **stereotyp** - konstrukcja myślowa, zawierająca uproszczony i często emocjonalnie nacechowany obraz rzeczywistości, przyjęty przez jednostkę w wyniku własnych obserwacji, poglądów innych osób czy wzorców przekazywanych przez społeczeństwo. Stereotypy mogą być negatywne, neutralne lub pozytywne, chociaż najczęściej spotykamy się z wyobrażeniami negatywnymi.

- **uprzedzenie** - rodzaj postawy polegający na odrzucaniu czegoś lub kogoś bez racjonalnych przesłanek. Uprzedzenie do kogoś lub czegoś występuje wówczas, gdy jednostka podejmując ocenę, wyraża negatywny osąd bez wcześniejszego doświadczenia z daną osobą, czy zjawiskiem, najczęściej na podstawie plotek lub ocen znaczących innych. Uprzedzenia wynikają także z utrwalonych w danych społeczeństwach czy społecznościach stereotypów. W przypadku osób do czegoś uprzedzonych trudno je przekonać do pozbycia się uprzedzeń poprzez racjonalną argumentację. Uprzedzenia stają się groźne dla funkcjonowania społeczeństwa lub pewnych kategorii społecznych, gdy przybierają charakter instytucjonalny i stają się częścią określonych ideologii: np. rasizmu, szowinizmu czy seksizmu.
- **konformizm** - zmiana zachowania na skutek rzeczywistego, bądź wyobrażonego wpływu innych ludzi. Bezkrytyczne, nadmierne podporządkowanie się wartościom, poglądom, zasadom i normom postępowania obowiązującym w danej grupie społecznej. Jako przeciwieństwo zachowania konformistycznego podawany jest najczęściej nonkonformizm.
- **nonkonformizm** - postawa krytyczna wobec zasad, zachowań, norm społecznych, przeciwstawiająca im własny system wartości. Nonkonformizm cechuje te jednostki, które nie poddając się społecznej presji żyją w zgodzie z własnymi przekonaniami.
- **identyfikacja** - może być traktowana jako rozwojowa, obronna i jako uczenie się roli społecznej. Jako mechanizm obronny jest procesem, za pomocą którego jednostka w różnym stopniu upodabnia się do kogoś innego, utożsamia z drugim człowiekiem, przejmuje jego myśli, cele i zachowania - identyfikacja z agresorem. Gdy między poziomem aspiracji a poziomem osiągnięć zachodzi znaczna różnica, a człowiek traci widoki osiągnięcia ważnych celów życiowych, wówczas może znaleźć częściowe ich zaspokojenie w sposób pośredni, w wyniku identyfikacji. Na przykład los poskąpił komuś upragnionej pozycji zawodowej i dlatego szczególnie usilnie pragnie, by zyskały ją jego dzieci. Identyfikuje się z nimi w zakresie ich kariery zawodowej, toteż niepowodzenia odbiera jak własne porażki, natomiast sukcesy - i tu właśnie dochodzi do głosu identyfikacja jako mechanizm obronny- traktuje jak własne.
- **internalizacja** - to mechanizm obronny, polegający na przyjmowaniu za własne narzucanych z zewnątrz postaw, poglądów, norm i wartości. Na początku główną rolę w tym procesie pełnią rodzice dziecka (szczególnie gdy jest ono w wieku przedszkolnym i w pierwszych latach uczęszczania przez nie do szkoły), później wychowawcy oraz grupy rówieśnicze, a po osiągnięciu przez daną osobę wieku dorosłego grupy społeczne i jednostki, z którymi się ona identyfikuje i które są dla niej autorytetem. W wyniku internalizacji normy heteronomiczne (ustanowione nie przez tych, których mają obowiązywać) przekształcają się w normy autonomiczne (ich przestrzeganie nie wymaga już kontroli z zewnątrz). Internalizacja jest więc jednym z najważniejszych mechanizmów socjalizacji i społecznego rozwoju człowieka.
- **egoizm** - to nadmierna albo wyłączna miłość do samego siebie. Egoista kieruje się tylko własnym dobrem i interesem, nie zwracając uwagi na potrzeby innych. Odnosi wszystko do siebie, tak więc nie uznaje systemu wartości wybiegającego poza jego własne "ja". Przez to ma mniejsze wsparcie od wspólnoty, zazwyczaj jest człowiekiem samotnym.
- **altruizm** - postawa, przeciwstawna egoizmowi, u podstaw której leży bezinteresowna troska o dobro innych osób.
- **kontestacja** - kwestionowanie czego, podawanie w wątpliwość, demonstrowanie, manifestowanie sprzeciwu, protestu, zwł. w ruchach polit., twórczości lit., teatr., filmowej a. org. Kościoła.
- **oportunizm** – postawa polegająca na postępowaniu adekwatnym do zaistniałej sytuacji, warunków (często politycznych lub społecznych), mające na celu odniesienie pewnych korzyści. Wiąże się to jednoznacznie z brakiem pewnych niezmiennych zasad, wg których postępowałoby się w życiu. Wiele wspólnego z oportunizmem ma konformizm.
- **ambiwalencja** - (intencjonalność dwuwartościowa) - postawa, charakteryzująca się jednoczesnym występowaniem pozytywnego jak i negatywnego nastawienia do obiektu (np. ciekawość i strach dziecka wobec pojawiającej się w otoczeniu nowej osoby; jednoczesne uczucie miłości do rodzica oraz nienawiści za np. fizyczne znęcanie się), głoszeniem całkowicie sprzecznych stwierdzeń (ambisentencja) lub wykonywaniem sprzecznych ze sobą czynności (ambitendencja) bez świadomości ich sprzecznego charakteru.

- **dysonans poznawczy** - poczucie silnego dyskomfortu psychicznego, w momencie gdy docierają do nas informacje, które są sprzeczne z naszymi dotychczasowymi poglądami.

Postawy kształtują się w procesie wychowania pod wpływem środowiska.

Przykłady pożądaných postaw społecznych

- odwaga cywilna – postępowanie w zgodzie ze swoim sumieniem, nawet wbrew odmiennej opinii i presji otoczenia
- słowność – dotrzymywanie słowa, przestrzeganie postanowień, umów
- prawdomówność – szczerość, otwartość i prawdziwość wypowiedzi
- punktualność – skrupulatnie przestrzeganie terminu
- wrażliwość społeczna – zdolność uczuciowego utożsamiania się z inną osobą
- solidarność międzyludzka – więź oparta na współdziałaniu, współodpowiedzialności, wzajemnym spieraniu

Uwarunkowania procesu zmian postaw – postawy człowieka są kształtowane w procesie jego wychowania, uczenia się, dzięki jego doświadczeniom, informacjom, które otrzymuje od otoczenia.

Na postawy mają wpływ:

- wiedza o przedmiocie poznania
- stosunek emocjonalny do przedmiotu zjawiska
- system wartości i związane z nim oceny, wzorce osobowe
- zachowanie i środowisko, od którego człowiek uczy się zachowania, a które jest dla niego punktem odniesienia

Wraz ze zmianą przekonań zmienia się postawa człowieka.

Uwarunkowania zmian postaw:

- emocjonalny stosunek do wydarzenia, osoby – od natężenia będzie zależeć możliwość zmiany tej postawy
- temperament człowieka
- inteligencja
- zdolności
- odporność na zmiany

4.KONFLIKTY SPOŁECZNE

Pojęcia :

Konflikt – Konflikt społeczny oznacza proces społeczny zachodzący pomiędzy jednostkami, grupami, klasami w wyniku sprzeczności interesów i powodujący wrogość między nimi. Następnym konfliktu jest współzawodnictwo i walka lub rozwiązanie kompromisowe.

Konflikt to:

- sytuacja, w której występują co najmniej 2 strony
- strony konfliktu są od siebie wzajemnie zależne
- konflikt rozpoczyna się wtedy, gdy co najmniej jedna strona postrzega, że jej cele, zadania wartości lub zachowania są sprzeczne z działaniem, wartościami lub celami drugiej strony lub gdy druga strona blokuje albo utrudnia ich realizację
- ujawniony konflikt charakteryzują specyficzne zachowania wobec drugiej strony
- konflikt wynika z postrzeganej, a nie tylko obiektywnie istniejącej niezgodności.

Negocjacje – Rozmowy dobrowolnie podjęte przez strony konfliktu. Wielostronny proces porozumiewania się w sytuacji konfliktu interesów czy rozbieżności poglądów zaangażowanych w negocjacje stron. Trudny, złożony i skomplikowany proces podejmowania wspólnej decyzji, w którym każda ze stron stara się doprowadzić do umożliwienia sobie realizacji własnych interesów, którego jednak nadrzędnym celem jest osiągnięcie porozumienia.

Mediacje – rozmowy między stronami konfliktu w obecności osoby trzeciej, która prowadzi te rozmowy.

Arbitraż – zdanie się na wyrok osoby trzeciej, która rozstrzyga konflikt. Obie strony konfliktu zobowiązują się podporządkować wyrokowi arbitra (sędziego).

Kompromis – obie strony konfliktu spotykają się „pośrodku” – każda rezygnuje z części swoich celów.

Konsensus - (zgoda) porozumienie, ustalenie rozwiązania kompromisowego; zgodność opinii, zeznań, dowodów itp

Rodzaje konfliktów społecznych

- **Konflikt ideologiczny** ma swoje podłoże w wyznawanych wartościach, normach czy ideologiach. Rzadko kiedy, któraś ze stron rezygnuje z przyjętych wartości (np. konflikty religijne).
- **Konflikt klasowy** wynika ze sprzeczności interesów klas społecznych w sferze ekonomicznej, politycznej i ideologicznej.
- **Konflikt kulturowy** ma miejsce wówczas gdy kontaktujący się ze sobą przedstawiciele różnych kultur uświadamiają sobie sprzeczność wyznawanych wartości w związku z czym mają poczucie ich zagrożenia. np. konflikt między zwolennikami kultury wyższej i masowej.
- **Konflikt ekonomiczny** – przyczyną są zarówno różnice strukturalne, dysproporcje w rozwoju jak i zaburzenia gospodarki rynkowej.
- **Konflikt organizacyjny** powstaje pomiędzy stronami wzajemnie od siebie uzależnionymi w ramach organizacji (miejsce pracy).
- **Konflikt pokoleniowy** toczy się pomiędzy generacjami i jest najpowszechniejszym konfliktem społecznym.
- **Konflikt poznawczy** wynika z faktu że jednostki różnią się od siebie w ocenie otaczającej rzeczywistości i wyciągają z jej obserwacji odmienne wnioski.

Przykłady konfliktów społecznych i ich podłoże

Przyczyny powstawania konfliktów:

- **różnice poglądów, celów** – ludzie mają różne poglądy i cele. Podobnie grupy mogą mieć różne cele. Jednak zbyt duża rywalizacja prowadzi do konfliktów.
- **różnice osobowości:** skłonności do autorytaryzmu, kierowanie się zasadą, że cel uświęca środki, niska odporność na stres, brak empatii (wczuwanie się w położenie innych ludzi), skłonności psychopatyczne, brak umiejętności komunikowania się.
- **podział dóbr** – źródłem konfliktu są dobra, których jest mniej niż potrzeb
- **dostęp do informacji** – brak dostępu do informacji lub odmienna jej interpretacja. Oskarża się wówczas „przeciwników” o zatajanie danych, celowe wprowadzanie w błąd, manipulowanie informacjami). Również źle funkcjonujący system informacji może być przyczyną konfliktu – ograniczenia w porozumiewaniu się ludzi.
- **struktura sytuacji**, w której znajdują się uczestnicy konfliktu – człowiek nie ma wówczas zbyt dużej możliwości uniknięcia konfliktu gdyż nie ma na niego wpływu; konflikt ten może wynikać z odgrywanej przez niego roli (nauczyciel ma zawsze rację), ograniczeń czasowych i zbyt wielu przydzielonych zadań. Żeby nie wiem co robił i tak popadnie w konflikt.
- **blokada realizacji potrzeb** – gdy jedna ze stron konfliktu próbuje zaspokoić swoje potrzeby kosztem drugiej.
- **sprzeczności** wynikające z **dysproporcji rozwojowych** – różny poziom rozwoju gospodarczego na świecie lub w państwie.
- **sprzeczności wynikające z braku równowagi rynkowej** mogą spowodować konflikt między konsumentami a producentami lub między producentami (walka o klienta)

Sposoby rozwiązywania konfliktów:

Negocjacje	Rozmowy dobrowolnie podjęte przez strony konfliktu. Trudny, złożony i skomplikowany proces podejmowania wspólnej decyzji, w którym każda ze stron stara się doprowadzić do umożliwienia sobie realizacji własnych interesów, którego jednak nadrzędnym celem jest osiągnięcie porozumienia.
-------------------	---

Mediacja	Rozmowy między stronami konfliktu w obecności osoby trzeciej (mediatora), która prowadzi te rozmowy. Mediator zachowuje neutralność i pomaga znaleźć rozwiązanie, które satysfakcjonuje obie strony.
Arbitraż	Obie strony konfliktu zdają się na wyrok osoby trzeciej, która rozstrzyga konflikt i zobowiązują się podporządkować wyrokowi arbitra (sędziego) – jego decyzja jest wiążąca.